

sede izpregovori, skoči hudobec in pričinja s suknarsko ščetjo neusmiljeno drgniti in čohati po kmetičini glavi. Žena je bila vsa opraskana in je vsa preplašena kričala. Mož jo je popihal proti domu, kakor bi se bil hudobca zbal; žena pa je bila vesela, da je mož samo enega hudobca poklical, ker, ko bi jih dvanajst, bi gotovo ne bila ostala živa. Odslej se je temeljito poboljšala, ker se je bala, da bi vdrugo mož ne priklical več teh hudobcev.¹

V »Raju«, ki so ga predstavljali jezuitski dijaki, je torej bila docela druga vsebina. Sklepati smemo, da je v tej igri nastopalo osem igralcev; dva sta predstavljala hudobca.

Kdo je torej igro zložil? Kdo jo je prvotno zložil in v katerem jeziku, še ni dognano. Kdo jo je poslovenil, ne moremo trditi. Mogoče, da je to storil Janez Schoenleben, ki je bil l. 1650/51 šolski ravnatelj ali prefekt na jezuitski gimnaziji v Ljubljani. Igro so igrali, kakor smo omenili, vsaj že l. 1657. in slovenski, če ne prej, vsaj l. 1670. Bolj verjetno pa je, da jo je preložil o. Josip Zelenič (Sellenitsch), ki je deloval v Ljubljani l. 1658. kot pesnik gledaliških iger. L. 1658. 5. avgusta so igrali dijaki njegovo latinsko dramo »Theodosius junior« v

¹ Glej tudi: Jos. Novak, Zgodovina brezoviške župnije. Str. 64—66.

zahvalo kranjskim deželnim stanovom, da so na svoje stroške sezidali jezuitsko gimnazijo.¹

O igri »Raj« vemo torej le malo, vendar nas že ta drobci veseli, ker je najstarejše sporočilo o slovenskih igrah, o slovenski dramatiki pred 250 leti. Poslej zgodovina molči o slovenski Taliji do l. 1789., ko so uprizorili Linhartovo »Županovo Micko«. Da bi se bila proizvajala opera »Belin«, ki ji je besede zložil in priobčil v Pisanicah l. 1780. o. Janez Damascen in uglasbil Jakob Zupan, učitelj in pevovodja v Kamniku,² nimamo dokazov.

Radovedni smo kajpak, kakšna je bila igra »Raj« v formalnem, zlasti jezikovnem oziru. Žal, da tega ne vemo, ker se besedilo ni ohranilo; gotovo je bilo precej okorno, kakor sploh slovenski spisi tiste dobe. Ko bi pa bilo besedilo ostalo do današnjih časov, bi pa pričalo, da je slovenski jezik v teh 250 letih lepo napredoval in z njim sorazmerno tudi slovenska drama in dramatika.³

¹ Blätter aus Krain, VII, 1863, 72.

² Ljudevit Stiasny: Kamnik, str. 161.

³ Glej tudi Mittheilungen des histor. Vereins für Krain, 1858. 9. — Programm und Jahresbericht des k. k. Ober-gymnasiums zu Laibach f. d. Schuljahr 1860. Geschichte des Laibacher Gymnasiums. Von Joh. Nečasek. Str. 10. — Anton Trstenjak, Slovensko gledališče, str. 23.

ZAPISKI

Slovstvo.

Fran Levstik: **Poezije**. Uredil C. Golar. — I. zvezek: str. III—XVI., 140. — II. zvezek: str. 191. — III. zvezek: str. 192. — V Ljubljani 1920. — Založila Jugoslovanska knjigarna. — Broš. zvezek po K 12.—, vezani po K 24.—.

Fr. Levstika smo poznali do nedavna kot našega najboljšega kritika, jezikoslovca in kot pisatelja »Martina Krpana«. In vendar je začel svoje literarno delovanje s pesništvom. Leta 1854. je izšel droben zvezek njegovih »Pesmi«, ki so postale radi ozkosrčnega razumevanja usodepolne za Levstikovo življenje. Zapustiti je moral semenišče nemškega viteškega reda v Olo-mucu, ker ni mogel pripoznati tega, kar so mu očitali njegovi tožniki, namreč da so njegove pesmi pohujšljive. Pesmi se niso smele prodajati in tako je Levstik, ki se je medtem lotil drugega javnega dela in nam ustvaril s Stritarjem kritiko, ostal pozabljen kot pesnik. Sicer se je še vedno intenzivno pečal s pesništvom, a večina njegovih pesmi je izšla šele po njegovi smrti v prvih dveh zvezkih vzorne Levčeve izdaje njegovih zbranih spisov. Iz te izdaje smo lahko spoznali, da je bil Levstik največji pesnik svoje dobe. Samo žalibog ni bila ta izdaja pristopna širšim krogom in tudi v šolah se ni polagala posebna važnost na pesniško stran Fr. Levstika; šele novejši časi so v tem oziru nekoliko boljši.

Zato je bilo zelo hvalevredno delo, da so se izdale Levstikove poezije, posebno ker je izdaja njegovih zbranih spisov že davno pošla.

»Pričujoča izdaja hoče biti poljudna ljudska izdaja, da spoznamo Levstika, našega velikega pesnika, v življenju tako nerazumljivega in preganjanega,« pravi urednik Golar v prvem zvezku str. XVI. Kaj je mislil Golar pod poljudno ljudsko izdajo? Če je mislil podati samo izbor najboljših in za Levstika najbolj karakterističnih poezij, tedaj bi bil lahko vse to napravil z enim samim zvezkom in marsikdo, ki ni imel pojma o pesniku Levstiku, bi bil že v tem spoznal njegovo veliko pesniško vrednost. V teh treh zvezkih je pa skoro več od polovice Levčeve izdaje ponatisnjenega, a še to brez vsakega kriterija. Pri najboljši volji nisem mogel zaslediti sistema, po katerem se je ravnal urednik pri izdaji. Edino pri prvem zvezku se zdi, da je služila za podlago izdaja iz l. 1854., pri drugem in tretjem se vrste pesmi le slučajno druga za drugo. In vendar daje izborna Levčeva izdaja toliko migljajev za lepo sistematično ureditev! Sicer si pa mislim populariziranega Levstika v približno taki izdaji, kot je Prijateljova Stritarjeva antologija. Za tako izdajo pa je treba res finega estetskega okusa, ki loči natanko dobro od slabega, manj dobro od dobrega. Taki izdaji naj stoji eventuelno na čelu kratka literarna razprava o Levstikovih poezijah. Golarjev življenjepis v prvem zvezku je dober, a govori premalo o pesniku Levstiku.

Pri prireditvi teksta se je držal Golar v splošnem Levčeve redakcije, le pri onih pesmih, ki so bile tiskane v zbirki l. 1854., je sledil deloma tudi prvotnemu tekstu in je jezik le v toliko izpreminjal, kolikor zahtevajo današnja slovniška pravila, dostikrat pa je obe izdaji kontaminiral, če se mu je zdelo potrebno. N. pr. pri pesmi »Uvod« (I. str. 3) je vzel 1.—3. kitico iz l. 1854., 4. kit. je iz l. 1854., izvemši zadnji verz, 5. kit. iz Levca itd.; zakaj je izpustil v 9. kitici verz »ozre s prijaznim se nasmehom náme« (Levec) in v 11. kit. »v prikazni rajske se mi duh zamakne«, si ne vem razlagati. V splošnem je ponatis iz Levca dober, edino samovoljno premikanje interpunkcij kvari dostikrat tudi smisel.

Nikakor pa ne morem odpustiti Golarju, da je v Levstikovih zbranih spisih prezrl Levčevo »Izjavo« (V. zv. str. 353), ki pravi, da pesmi »Na Pivki« (Golar, II. str. 53) »niso Levstikove, ampak Vilharjeve in da so zmotno uvrščene med Levstikove pesmi«.

V splošnem ta izdaja Levstikovih poezij ni dobra, a marsikdo, ki se dosihdob ni zanimal za Levstika kot pesnika, bo vendar našel dosti lepega v njih.

R. Mole

Simon Jenko: Pesmi. Uredil dr. Joža Glonar. V Ljubljani 1920. Založila Tiskovna Zadruga. Natisnila Narodna tiskarna.

Dr. Glonar je uredil Jenkove pesmi v splošnem po kronološkem principu, s par izjemami, ki so razvidne na prvi strani kazala, dasi ne popolnoma jasne. Zakaj bi baš pesem »Po slovesu« iz leta 1855. morala otvoriti kólo Jenkovih umetnin, zakaj ne n. pr. »Korak v življenje«, ki je, o čemer nas poučuje kazalo, že iz l. 1853.? So li tu odločali morebiti estetski momenti na škodo v splošno izvedenemu kronološkemu principu? In če bi bili res merodajni estetski momenti, zakaj pa niso bili tudi drugod, kar bi bilo zbirki le v korist? Seve, potem bi bil pa zopet prerušen kronološki princip!

Zdi se mi, dá kronološki princip pri takih poljudnih izdajah sploh ni na mestu. Saj občinstva ne zanima toliko vprašanje, k e d a j n e g o k a j n a m j e z a p e l n a š J e n k o. »Obujenke« so umetnina enotna, nedeljiva, isto velja o »Obrazih«. To je bila Jenkova umetniška volja, ki jo je jasno dokumentiral v prvi izdaji svojih pesmi, ki jo je sam uredil. To njegovo voljo je upošteval Funtek v svoji izdaji, ne pa dr. Glonar. Zaradi nesrečnega kronološkega principa je moral dr. Glonar obe umetnini raztrgati, razdrobiti in s tem tudi zatemniti lepo enotno harmonično občutje, ki ga doživimo, če čitamo »Obujenke« oziroma »Obraze« v Jenkovi prvotni, oziroma v Funtkovi izdaji. Zdi se mi, kot bi gledal lep, žalibog, razbit kip! Za kronološko razmotrivanje vendar zadostuje, da se pri vsaki pesmi v k a z a l u nahaja datum, kedaj je pesem nastala, oziroma če to ni ugotovljeno, kedaj je bila prvič objavljena; pesmi same pa naj bodo urejene po estetskih principih. Želimo, da bi gospod doktor te naše želje pri drugi izdaji upošteval.

Ivan Mazovec.

Ivo Trošt: Moja setev. Zbrani mladinski spisi. II. zvezek. V Ljubljani 1920.

V »Društvu za zgradbo Učiteljskega konvikta« je našel nekdanji Dobravec in sedanjí urednik »Zvončka« Ivo Trošt založništvo svoji zbirki mladinskih spisov. Troštova mladinska »setev« bi utegnila biti bogata po svoji količini; po svoji vsebini ne zasluži v l. 1920, ve-

liko več, kakor samo bibliografsko zabeležitev. Pripovedno slovstvo naših »šolnikov-pisateljev«, ki sicer pridno narašča in po organizaciji programa uspeva v zbirke, pomeni sploh in nasplošno mnogo plehkosti, plitkosti in papirnosti, ki včasih nima niti mej navzdol v neokusnost in skrajni pisateljski diletantizem. Vkoliko je danes Trošt avtoriteta na polju takega »šolniškega« pripovedništva, ne vem. Slutim, da uživa gotov sloves prav tako kakor Gangl vsled svoje starejše slovstvene popularnosti, ki sega pri Troštu še v dobo pred Ganglom v Dom in Svet prvega desetletja. Vsebinska II. zvezka njegove »setve« nima najvažnejšega: poezije. O umetniški samoraslosti govoriti bi pomenilo naravnost neokusnost. Povestica »Petranova Ljudmila« je vsiljivo vzgojna natrpanost tipičnih romanticitet starejše ljudske in vzgojne povesti. »Božični izlet« (iz Kobarida v Čedad) bo morda, kakor si najbrž pisatelj obeta), mala aktualnost.

D. I. P.

Engelbert Gangl: Dolina solz. Tri enodejank e. Ljubljana 1920.

Da Gangl nima dramatičnega daru, je dokazal že tedaj, ko se je bil pojavil ob Cankarju kot nekaj bojevnika za naturalistično dramo. Pozneje je napisal za pokrajinski oder nekako proletarsko trilogijo, ki je morda istovetna z njegovimi tremi enodejankami v »Dolini solz«. Tega ne vem sicer, vidim pa, da je Gangl s to svojo knjigo pokazal ne le da ni dramatičar, temveč tudi da nima ni malo literarnega okusa in da piše s tisto naivno samozadovoljnostjo, s katero so se udeleževali naši starejši rodoljubi, s katero orje Gangl ledino našega mladinskega slovstva in s katero je označil zbirko svojih pesmi: Moje obzorje. Kakor svojčas pri »Sinu« in »Sadu greha« o naturalizmu je Gangl v treh enodejankah nekaj slišal o moderni cikličnosti enodejank in posnel v to obliko tri »proletarske« slike, katere je krstil z banavzično praznim naslovom: Dolina solz. Potem, ko se je razdeklamiral v »Dveh svetovih« v pozi salonskega proletarca in v besednosti plehkega časnikarstva (str. 35), je pokazal v »Dediščini« (67) svojo nespretnost v zgradbi simbolnega filozofizma in hotel podati v »Trpinih« groteskno sliko proletarstva, ki pa baš s svojo kanibalsko »pretresljivostjo« silijo na smeh in kričijo po novem Mencingerju. Da hoče biti Gangl na račun proletarstva v slovstvu aktualen, še ni greh. Greh je, da prav nič ne skuša govoriti iz duše in besede teh ljudi, katerih govorici bi bil mogel prisluhniti vsaj v slovstvu, v proletarski dramí Nemcev, Francozov, Rusov. Kdor pa karakterizuječega govora ne zmore, naj ne piše naturalizma. O okusu Ganglovega visokorečja pa so me poučile sledeče cvetke, ki jih bo spreten parodist z veseljem zabeležil za morebitno porabo: po črevih ropoče kakor majhna nevihta (19), da ne splašim tvoje nežne nature, tvojih mehkih čustev (31), lepe so tvoje besede, Janko! Od drugod ne morejo biti nego iz globokega prepričanja (33), Ne dotikaj se Mare, ne dotikaj se je niti z jezikom (124) in Tvoje besede se glase tako, kakor bi hotele zbadati (124).

Dr. I. Pregelj.

Damir Feigel: Bacili in bacilke. Humoreske. Narodna tiskarna v Gorici. Deset humoresk, domislje v okusu in jeziku prve Feiglove zbirke: Pol litra vipavca. Da jih je baš deset in da spopolnijo označbo v